

ΔΥΟ ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Στὰ πλαίσια τῶν ΚΖ' Δημητρίων '92

Υ Π Ο

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Καὶ τὰ ἐφετινὰ «Δημήτρια», ἀνάμεσα στὶς ἄλλες πολιτισμικὲς δραστηριότητες, περιελάμβαναν δύο ἐπιστημονικὰ Συμπόσια ἀφιερωμένα στὴν Χριστιανικὴ Μακεδονία καὶ τὴν Θεσσαλονικὴ εἰδικότερα. Σημειωτέον, ὅτι ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια τὸ Συμπόσιο *Χριστιανικὴ Θεσσαλονικὴ* ἔχει καταστῆι πλέον θεσμὸς στὰ πλαίσια τῶν Δημητρίων ἐκάστου ἔτους, ἐνῶ ἀπὸ τὸ 1991, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν ἡμερίδα γιὰ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο (Ἀλεξιάδη), ἔχει ἀφιερωθεῖ μία ἡμερίδα γιὰ νὰ τιμᾶται ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότητα τῆς βυζαντινῆς συμβασιλεύουσας. Στὰ Δημήτρια τοῦ '92 τιμήθηκε, ἐπικαίρως ἄλλωστε, ὁ Ἰωακείμ Γ', ὁ Μεγαλοπρεπῆς, ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης.

Ἡ ἡμερίδα αὐτὴ ἔλαβε χώραν ἀπὸ 23-24 Ὀκτωβρίου καὶ φιλοξενήθηκε στὴν μεγάλη αἴθουσα διαλέξεων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἢ ὅποια εἶχε ὀργανώσει τὴν ἐν λόγῳ ἡμερίδα, σὲ συνεργασία μὲ τὸ Δῆμο Θεσσαλονίκης, ἐκπροσωπούμενου ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ ἀντιδήμαρχο Πολιτισμοῦ κ. Βασίλειο Καλφόπουλο.

Κατὰ τὴν ἐναρκτήρια, πανηγυρικὴ, συνεδρία ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συμποσίου, καθηγητῆς κ. Ἄ. Ἀγγελόπουλος, ἐξήγησε τὸν χαρακτήρα καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐκδήλωσης. Μετὰ τὴν ἐπιμνημόσυνη δέηση, πού ἐψᾶλη χοροστανοῦντος τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος, ὁ μητροπολίτης Σελευκείας Κύριλλος ἀνέγνωσε μῆνυμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Βαρθολομαίου, μὲ τὸ ὅποιο ὁ προκαθήμενος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συνεχάρει τοὺς ὀργανωτὲς τοῦ συμποσίου καὶ ἐπισήμανε τὴν πολυσήμαντη προσωπικότητα τοῦ Ἰωακείμ Γ', τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης.

Στῆ συνέχεια ἀπήυθυνε χαιρετισμὸ ὁ γενικὸς γραμματέας τοῦ ὑπουργείου Μακεδονίας - Θράκης κ. Ἰ. Τσαλουχίδης, ὁ ὅποιος ἀναφέρθηκε στὸ ρόλο τοῦ Ἰωακείμ γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆ μέριμνά του γιὰ τὴν παιδεία.

Ἀκολούθησε ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, Μωϋσῆ, ὁ ὅποιος ἔκανε λόγο γιὰ τὴ σκοπιμότητα τοῦ συμποσίου, τοὺς δυσχερεῖς καιροὺς πού διέρχεται τὸ ἔθνος, τὴ χριστιανικότητα τῆς Μακεδονίας, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰωακείμ Γ' πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος, στὸ ὅποιο ἄλλωστε καὶ μόνασε.

Ἡ ἐπίσημη ἐναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμποσίου ἔγινε ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα καὶ τὸν δήμαρχο τῆς πόλης κ. Κοσμοπόυλο. Ὁ ἄγ. Θεσσαλονίκης ὑπενθύμισε τὴν προηγούμενη ἡμερίδα, πού εἶχε ὀργανωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἴδιους φορεῖς, πρὸς τιμὴ τοῦ Γενναδίου Ἀλεξιάδη, μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, καὶ ἐξῆρε τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰωακείμ Γ'. Ὁ κ.

Κοσμόπουλος παρουσίασε τὸν ἐθνικὸ ἄνδρα, πατριάρχη Ἰωακεῖμ Γ', στὸν ὁποῖο, ὅπως τόνισε, ὀφείλουμε ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη. Στὴ συνέχεια ὁ ἀντιδήμαρχος Πολιτισμοῦ κ. Καλφὸπουλος, παρουσίασε τὸν τόμο τῶν πρακτικῶν τῆς ἡμερίδας «Γεννάδιος Ἀλεξιάδης», ὅπου ἐκτίθεται ὁ βίος καὶ τὸ ἔργο του σὲ μία δύσκολη γιὰ τὸ ἔθνος περίοδο.

Στὴν ἀνακοίνωσή του ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης παρακολούθησε τὸν Ἰωακεῖμ Γ' ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια, τὴν πορεία του γιὰ σπουδὲς στὴν Εὐρώπη, τὴ χειροτονία του, ὡς μητροπολίτη Βάρνας καὶ στὴ συνέχεια ὡς μητροπολίτη Θεσσαλονίκης (1874-1878), καθὼς καὶ τὴν ἀνάρρησή του στὸν πατριαρχικὸ θρόνο σὲ δύο πατριαρχίες (1878-1884 καὶ 1901-1912). Ἐξέθεσε, κατόπιν, τὴ συμβολὴ του στὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ στὴν ἐκπαιδευτικὴ ἐπαναδραστηριοποίηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπισημαίνοντας τὸν ρόλο του στὴν ἀναβάθμιση καὶ ἄλλων ὀρθοδόξων βαλκανικῶν λαῶν.

Ὁ μητροπολίτης Βάρνας Κύριλλος εισηγήθηκε τὸ θέμα «Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωακεῖμ Γ' ὡς καλὸς ποιμὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βάρνης», παρουσιάζοντας τὸν ἐπιφανῆ ἱεράρχη κατὰ τὴν ἐξαετῆ παρουσία του στὴ μητρόπολη αὐτῆ, τὸν κατευναστικὸ του ρόλο στὶς διαμάχες Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ τὴν συγκατάβαση, ποῦ ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἐκρηξὴ τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, τοῦ ὁποῖου πολλοὶ φανατικοὶ ὁπαδοὶ πολλὰ δεινὰ ἐπραξάν ἐναντίον του, σὲ συνεργασία μὲ τοὺς τοπικοὺς Τούρκους ἀξιωματούχους.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου κ. Ἀπ. Γλαβίνας μίλησε γιὰ τὸν Ἰωακεῖμ Δημητριάδη, ὡς διάκονο στὴ Βιέννη τὸ 1855-1860.

«Ἐπρόκειτο, βέβαια, ἐξήγησε, γιὰ τὸν μετέπειτα Ἰωακεῖμ Γ', ποῦ θήτευσε ὡς διάκονος στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων τὴν περίοδο 1855-1856 καὶ στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Τριάδας, τὴν ἄλλη ἐλληνορθόδοξη ἐκκλησία, τὴν περίοδο 1856-1860, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας διακρίθηκε καὶ ὡς καταχητὴς τῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς αὐστριακῆς πρωτεύουσας».

Ὁ καθηγητὴς τοῦ ΑΠΘ κ. Σωτ. Βαρναλίδης, εισηγήθηκε τὸ θέμα «Σχέσεις Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρώμης κατὰ τὴν πατριαρχεία τοῦ Ἰωακεῖμ Γ'». Ὁ εισηγητὴς παρουσίασε τὰ ποικίλα προβλήματα τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ ἰδιαίτερα αὐτὰ μὲ τὴ Ρώμη, ἐξαιτίας τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τῆς Ρώμης στὰ Βαλκάνια, στὴν ἐλληνικὴ Ἀνατολὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ὁ πάπας Λέων ΙΓ' ἄσκησε μία προκλητικὴ πολιτικὴ ἐναντι τῶν ὀρθοδόξων ποῦ ἀπέτυχε, χάριν στὴ διακριτικότητά τοῦ πατριαρχείου, ποῦ γνῶριζε τίς παπικὲς ἐνέργειες καὶ τίς ἀντιμετώπιζε ἀποτελεσματικὰ, εἴτε διὰ τοῦ τύπου, εἴτε δι' ἐγκυκλίων καὶ μηνυμάτων πρὸς τὸ ὀρθόδοξο πλῆρωμα. Τὴν παπικὴ αὐτὴ πολιτικὴ ἐξυπηροετοῦσε καὶ ἡ Οὐνία, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ σήμερα, μὲ τοὺς μισσιοναριοὺς καὶ τοὺς ἐλάχιστους πιστοὺς οὐνίτες στὴν Κωνσταντινούπολη, ποῦ ζοῦσαν περιθωριακοί. Ἡ παπικὴ ἐκκλησία προσπάθησε ἐπίσης νὰ προσηλυτίσει τοὺς ὀρθοδόξους μὲ τὸ λεγόμενον τάγμα τῶν Ἀσομμιονιστῶν μὲ ἐλληνορθόδοξες ἐκκλησίες, ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ εὐαγῆ-ιδρύματα, ποῦ καὶ αὐτὰ ἐλάχιστα ἀποτελέσματα εἶχαν χάρις στὴ δυναμικὴ ἀντίσταση τοῦ Ἰωακεῖμ Γ'. Ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης κ. Β. Σταυρίδης ἀνέλυσε στὴν εἰσήγησή του τὴ συμβολὴ τοῦ Ἰωακεῖμ Γ' στὰ Γράμματα καὶ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ὁ κ. Σταυρίδης εἶναι συντοπίτης τοῦ Ἰωακεῖμ, ἀπὸ τὸ Βαφεοχώριο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ἀπὸ τὸν διδάσκαλο Μιχαλάκη καὶ σπούδασε σὲ διάφορα πνευματικὰ κέντρα τῆς

Εὐρώπης καὶ φυσικὰ στὸ Φανάρι, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μέγιστο κέντρο παιδείας τῆς ἑλληνορθοδοξίας.

Ὁ ὑπογραφόμενος, ἀναπληρωτὴς καθηγητὴς τοῦ ΑΠΘ, ἐξέτασε *τις σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μὲ τὶς ἑλληνικὲς κυβερνήσεις*, ποὺ ἀκολούθησαν ἑλληνοκεντρικὴ πολιτικὴ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν οἰκουμενικὸ χαρακτῆρα τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰωακείμ Γ'. Ἀναπόφευκτα ἡ ἀντίθεση αὐτὴ ὀδήγησε σὲ σύγκρουση, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν παραίτηση τοῦ πατριάρχη τὸ 1884 καὶ τὴν ἐθελούσια ἀπομόνωσή του στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀπ' ὅπου παρακολοῦθοῦσε τὶς ἐξελίξεις στὰ ἔθνη καὶ θέματα. Ὁ Ἰωακείμ ἦταν τῆς γνώμης γιὰ μιὰ εἰρηνικὴ συμβίωση μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, ἀλλὰ ἀντίθετος μὲ τὴν ἑλληνοτουρκικὴ συνεργασία, ποὺ προωθοῦσε ἡ κυβέρνησις Τρικούπη, ἐνῶ πίστευε στὴν προσέγγιση μὲ τοὺς Ρώσους, ποὺ πίστευε ὅτι θὰ βοηθοῦσαν τὸ πατριαρχεῖο καὶ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἴδια προβλήματα ὑπῆρχαν καὶ κατὰ τὴ β' πατριαρχεῖα του (1901-1912).

Στὴν ἀπογευματινὴ συνεδρία πρῶτος ὁμιλητὴς ἦταν ὁ καθηγητὴς κ. Ἡ. Νικολάου, ποὺ παρουσίασε *νέα στοιχεῖα γιὰ τὸν Ἰωακείμ Γ' ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Στέφ. Δραγοῦμη* σὲ μιὰ περίοδο ὅπου ἀντιπαραβάλλονταν ἰωακειμικοὶ καὶ ἀντιιωακειμικοὶ, φίλοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἰωακείμ Γ', ποὺ καθένας, γιὰ τοὺς ἰδικούς του λόγους, συμπαθοῦσε ἢ ἀντιπαθοῦσε τὸν Ἰωακείμ Γ', ὁ ὁποῖος ματαίως προσπαθοῦσε νὰ συμφιλιώσῃ τὶς ἀντιμαχόμενες μερίδες καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴ σφοδρὴ πολεμικὴ τῶν ἀντιπάλων του στὴν Κωνσταντινούπολη. Πάντως, ἀνέφερε ὁ κ. Νικολάου, καὶ τὴν προσέγγιση τοῦ Ἰωακείμ Γ' ἀπὸ Ἑλλήνα διπλωμάτη γιὰ τὴν ἐπανεκλογή του στὸν οἰκουμενικὸ θρόνο.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀθ. Ἀγγελόπουλος, ἀνεζήτησε, μὲ τὴν ἀνακοίνωσή του, *τις ἀνέκδοτες καὶ ἐκδεδομένες πηγὲς τὶς ἀναφερόμενες στὸν Ἰωακείμ Γ'*, ποὺ εἶναι τὸ πατριαρχικὸ ἀρχιεπισκοπικὸ ἀρχεῖο, τὸ Ἀρχεῖο τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βιέννης, τῆς μητροπόλεως Βάρνης, τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, τὸ Ἀρχεῖο τῆς ἱερᾶς Μονῆς Λαύρας, τὸ ἀρχεῖο τοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν, τὸ περιοδικὸ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τὰ ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα κλπ.

Ὁ πατὴρ Μωϋσῆς, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μίλησε γιὰ *τις σχέσεις τοῦ Ἁγίου Ὄρους μὲ τὸ Φανάρι κατὰ τὴν πατριαρχεῖα τοῦ Ἰωακείμ Γ'*, μὲ βάση ἀνέκδοτο ὕλικό, ἀποκείμενο στὰ ἀρχιεπισκοπικὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὁ π. Μωϋσῆς ἐπεσήμανε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἰωακείμ Γ' γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπη τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων πρὸς τὸν Ἰωακείμ, τὴν ὁποία ἐδειχναν σὲ πολλὰς εὐκαιρίες. Ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Ἰωακείμ Γ' βοήθησε τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἰδίως τὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, τὴ Θεολογικὴ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ ἄλλα σχολεῖα στὴν Μακεδονία, Θράκη καὶ Μικρὰ Ἀσία, μὲ τὴν πλούσια οἰκονομικὴ συνδρομὴ τῶν ἀθωνικῶν μονῶν. Ἐξαιρετικὸ ἦταν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πατριάρχη γιὰ τὴν βυζαντινὴ τέχνη (ἀφοῦ ὀρισμένοι ἀγιογράφοι μιμοῦνταν τὴ ρωσικὴ ἀγιογραφία), γιὰ τὴν ψαλτικὴ, γιὰ τὰ μετόχια στὴ Ρωσία, γιὰ ἱεροκήρυκες ποὺ θὰ στέλνονταν στὴν Μακεδονία, τὴν Θράκη, τὴν Μικρὰ Ἀσία ὅπου ἐνεργοποιοῦνταν ἡ ξένη θρησκευτικὴ προπαγάνδα, γιὰ τοὺς ἐφησυχάζοντες ἀρχιερεῖς στὸ Ἅγιον Ὄρος, γιὰ τὸν μοναχισμό.

Ὁ ἐπίκουρος καθηγητὴς π. Ἀνδρέας Νανάκης ἐξέτασε *τὴν σχέση τοῦ Ἰωακείμ Γ' μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς Κρήτης*, σὲ συνάφεια μὲ τὸ ἐπισκοπικὸ

ζήτημα της Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Ἰωακεῖμ προστάτευσε τὴν Ἐκκλησία μὲ ἀφορμὴ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Κισσάμου Νικάνδρου, ποὺ συμπαθοῦσε τὴν γραμμὴ Φαρμακίδου, αὐτὴ δηλαδὴ ποὺ συμπαθοῦσε τὴν αὐτοκεφαλία τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδος, παρὰ τὴν συμπάθεια τῶν Κρητῶν πρὸς τὸν Νικάνδρο ὡς συντοπιτὴ τους.

Μὲ ψήφισμα καὶ πρόταση, ποὺ ἐγκρίθηκε ὁμόφωνα ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τοῦ συμποσίου γιὰ τὸν Ἰωακεῖμ Γ', νὰ στηθεῖ προτομὴ τοῦ σὲ κεντρικὸ σημεῖο τῆς πόλης, ἔληξαν οἱ ἐργασίες τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμποσίου γιὰ τὸν ἀπὸ Θεσσαλονίκης Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ Ἰωακεῖμ Γ', τὸ Μεγαλοπρεπῆ.

Β'

Ἀπὸ 9-11 Νοεμβρίου ἔλαβαν χώραν οἱ ἐργασίες τοῦ Συμποσίου «Χριστιανικὴ Θεσσαλονίκη» στὴ μονὴ Βλατάδων, ποὺ ἐντάσσεται στὰ πλαίσια τῶν «ΚΖ' Δημητρίων». Κατὰ τὴν ἐναρκτήρια συνεδρία ὁ μητροπολίτης Τυρολῆς καὶ Σερεντίου, καθηγητῆς κ. Παντελεήμων Ροδόπουλος, ἀνέγνωσε μῆνυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α', ἐνῶ ὁ ἀντιδιήμαρχος κ. Β. Καλφόπουλος ἀνέλυσε τὸ νόημα τοῦ συμποσίου αὐτοῦ.

Ὁ καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἄπ. Γλαβίνας ἀναφέρθηκε *στὸν ὄσιο Νικάνορα*, ποὺ ἴδρυσε ἀρχικὰ μικρὸ μοναστήριο. Κατόπιν τὴν ἱερὰ Μονὴ Μεταμορφώσεως Ζάβορδας. Ὁ ὄσιος ἦταν Θεσσαλονικεὺς, ἐνορίτης τῆς συνοικίας Ἁγίου Μηνᾶ καὶ κατόπιν μετέβη στὰ Γρεβενά, ὅπου ἴδρυσε μικρὴ μονή, ἀρχικὰ, καὶ αὐτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ἀργότερα. Ὁ ὁμιλητῆς ἀνεζήτησε ἐπίσης τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ὁσίου στὴν περιοχὴ τῶν Γρεβενῶν. Στὴ δική του ἀνακοίνωση ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Σωτ. Βαρναλίδης παρουσίασε *ἐκθέσεις προξένων Αὐστροουγγαρίας τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνα στὴ Θεσσαλονίκη*, ἀπὸ τῆς ὁποῖας προκύπτει σαφῶς ὁ φόβος τῆς ρωσικῆς διεισδύσεως στὸ Ἅγιον Ὄρος, οἱ προσπάθειες τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ ἰδρύσει Ἐκκλησία βουλγαρο-ουνιτῶν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ οἱ ἀντιδράσεις τῶν προξένων καὶ Ἑλλήνων τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴ λεγόμενη β' κρίση τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος (1887-1891).

Ὁ Dr. Salvatore Manna, πρῦτανος τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μπάρι, παρουσίασε τὶς *μαρτυρίες ἐνὸς δομινικανοῦ Γεωργίου ἐξ Οὐγγαρίας*, ὁ ὁποῖος ἔδωσε πολὺτιμες πληροφορίες, στὸ χρονικὸ του, γιὰ τοὺς Τούρκους, τὴ θέση τῶν ἐξισλαμισθέντων χριστιανῶν, ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως τῶν Τούρκων, τὴν ἐξαγορὰ τους στὰ σκλαβοπάζαρα, τὸ παιδομάζωμα. Τὸ κείμενο αὐτὸ γράφθηκε μὲ σαφῆ τὴν πρόθεση τῆς δογματικῆς ἀντιπαραθέσεως χριστιανισμοῦ καὶ ἰσλαμισμού.

Ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κ. Βακαλόπουλος παρουσίασε μιὰ ἄλλη πτυχὴ τῆς νεότερης μακεδονικῆς ἱστορίας, τὴν ἀναφερόμενη στὴν *κοινωνικοπολιτικὴ πραγματικότητα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα μὲ τὴν Ὄργάνωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὸν Ἄθαν. Σουλιώτη*, ποὺ συνέβαλε στὴν ἀνύψωση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας, συμβάλλοντας ταυτόχρονα καὶ στὴν ἀριστερὴ ἄμυνα σύμπαντος τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στὴ δευτέρη συνεδρία, τὴν ἀφιερωμένη στὴ Θεολογία μὲ πρόεδρο τὸν μητροπολίτη Βελγίου, Κάτω Χωρῶν καὶ Λουξεμβούργου κ. Παντελεήμονα,

μίλησε ἀρχικὰ ὁ καθηγητὴς κ. Γρηγ. Ζιάκας γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Θεσσαλονίκης καθόλη τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας (1430-1912) ἀπέναντι στοῦ δυνάστη, μὲ βάση τὸ κοινοτικὸ σύστημα, τὴν Ἐκκλησία, τὸ ἐμπόριο τὴν παιδεία, ἀλλὰ καὶ τὴ συμβολὴ τοῦ γειτονικοῦ Ἁγίου Ὁρους στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεσήμανε, ἐπίσης, καὶ ἄλλες παραμέτρους τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας μέσω τῆς λαϊκῆς ζωγραφικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῶν ἀποδήμων τῶν Μακεδόνων, πρὸς τὴν Εὐρώπη.

Ὁ καθηγητὴς κ. Β. Φανουργάκης παρουσίασε τὸν *νεομάρτυρα Μιχαὴλ ἐκ Γρανιτζῆς Εὐρυστάνης ποῦ μαρτύρησε στὴ Θεσσαλονίκη*, κοντὰ στοῦ σημερινὸ ναὸ τῆς Ὑπαπαντῆς, στίς 25 Μαρτίου 1544 ἢ ὁμολογία πιστεύω του ἐνώπιον τοῦ Τούρκου κριτῆ συνδυάζεται μὲ παραμοία ὁμολογία τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Διάλεξις πρὸς τοὺς ἀθέους Χιόνας» τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι χρησιμοποίησε ὁ συντάκτης τοῦ βίου τοῦ Μιχαήλ, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Μητροφάνης.

Ὁ ἐπίκουρος καθηγητὴς κ. Ἄν. Κεσελόπουλος ἀνίχνευσε *στοῦ ἔργο τοῦ Ἄλ. Παπαδιαμάντη καὶ Ἄλ. Μωραϊτίδη τὴν παρουσία τῆς Θεσσαλονίκης*, τοὺς θρύλους τῆς, τὸ Ἅγιον Ὁρος, τὸ ἐβραϊκὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ καὶ τὸν Εὐστάθιο μητροπολίτη Θεσσαλονίκης καὶ τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ. Ὁ ὁμιλητὴς ἔκαμε ἕναν ἐπιτυχή παραλληλισμὸ τῆς σημερινῆς πλαστογραφίας τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὰ Σκόπια, μὲ αὐτὴν τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος τοῦ 1872 καὶ ἐξῆς, ὅπως αὐτὴ ἡ τελευταία παρουσιάζεται στοῦ ἔργο τοῦ Μωραϊτίδη.

Ἡ ἐπίκουρη καθηγήτρια κ. Εὐαγγελία Βαρέλλα ἐξέτασε ἀναλυτικὰ τὰ *ἐγχειρίδια φυσικῶν ἐπιστημῶν ποῦ διδάσκονταν στὰ σχολεῖα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 19ο αἰώνα*, ποῦ ἦσαν σύμφωνα μὲ τὰ ἐγχειρίδια ἀντιστοιχῶν εὐρωπαϊκῶν σχολείων κατὰ τὶς μεταφράσεις Ἑλλήνων λογίων τῆς ἐποχῆς ἢ παράδοση αὐτῆ σταμάτησε μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, ὁπότε τὸ Πανεπιστήμιον Ἄθηνων ἐπηρεάζει τὰ προγράμματα αὐτά.

Στὸν τομέα τοῦ δικαίου, μὲ πρόεδρο τῆς συνεδρίας τὸν μητροπολίτη Ἰταλίας κ. Σπυριδῶνα, ὁ καθηγητὴς κ. Μεν. Τουρτόγλου παρουσίασε τὴν *ἀπονομὴ δικαιοσύνης στὴ Θεσσαλονίκη κατὰ τὴν Τουρκοκρατία* καὶ ἐπεσήμανε τὴν προσπάθεια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν νὰ ἐπεκτείνουν τὶς δικαστικὲς ἐξουσίες, ποῦ εἶχαν παραχωρηθεῖ μὲ προνόμια. Ὁ κ. Τουρτόγλου ἐπεσήμανε, ἐπίσης, ὅτι ὁ κλήρος καὶ ἡ δημογεροντία τῆς Θεσσαλονίκης κατόρθωσαν, στοῦ διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας, νὰ περισώσουν τὸ πάτριον δίκαιο.

Ὁ ἀναπληρωτὴς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἄθηνων, κ. Ἰω. Κονιδάρης, παρουσίασε τὴ διοίκηση τῶν ἐνοριῶν, κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τῆς ὀρθόδοξης ἑλληνικῆς κοινότητος Θεσσαλονίκης τῶν ἐτῶν 1886 καὶ 1904. Ἀναλυτικὰ, παρουσιάσθηκαν οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ἐκλογή ἐπιτροπῶν τοῦ ναοῦ διατάξεις τῶν κανονισμῶν αὐτῶν, οἱ ἀρμοδιότητες καὶ τὰ κατὰ τὴ διοίκηση τῆς ἐνορίας καὶ τονίσθηκε τὸ ζητούμενο τῆς συμφωνίας τῶν κανονισμῶν αὐτῶν μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία.

Ἡ πανεπιστημιακὸς κ. Σόφη Τζωρτζάκη - Τζαρίδου ἀνεξήτησε, μὲ βάση κώδικα τῆς μονῆς Βλατάδων, ὀριζόμενα *προβλήματα ἐφαρμογῆς τοῦ ὀθωμανικοῦ γαιοκτητικοῦ συστήματος στὴ Μακεδονία*, σ' ὅτι ἀφορᾶ στὰ χριστιανικὰ βακούφια, σύμφωνα μὲ αὐτοκρατορικὰ βεράτια, ποῦ ἐκδόθηκαν μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση, καὶ ἀνέφερε ὡς χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τὰ ἀκίνητα τῆς μονῆς Βλατάδων ποῦ ἀνήκαν, μὲ βεράτι, στὴ μονὴ αὐτῆ.

Ὁ ἀναπληρωτὴς καθηγητὴς κ. Νάκος παρουσίασε *σειρὰ ἐνδεικτικῶν*

στοιχείων για να δείξει τον τρόπο λειτουργίας του δικαίου στη Θεσσαλονίκη και έπεσήμανε, ότι τα σουλτανικά βεράτια ενίσχυσαν τη δικαιοδοσία του μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, σε ό,τι αφορά στην άπονομή δικαίου κατά την όθωμανική περίοδο.

Στον τομέα της τέχνης, κατά τη συνεδρία του οποίου προήδρευε ο μητροπολίτης Αυστρίας κ. Μιχαήλ, μίλησε αρχικά ο άρχιτέκτων καθηγητής της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης κ. Άριστ. Πασαδαίος για την *αισθητική πλευρά της ανοικοδομήσεως του πατριαρχικού οίκου του οίκουμενικού θρόνου* και έπεσήμανε τη σχέση της μορφολογίας του με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Θεσσαλονίκης· ο όμιλητής δέν απέκλεισε οί τεχνίτες του πατριαρχικού οίκου να ήσαν Μακεδόνες, πού εργάσθηκαν στη Βασιλεύουσα κατά τον 18ο αιώνα και μάλιστα στις εργασίες του πατριαρχικού οίκου.

Ο καθηγητής κ. Νικόλαος Νικονάνος παρουσίασε *σειρά μεταβυζαντινών ξυλογλύπτων τέμπλων στη Θεσσαλονίκη*, των όποιών περιέγραψε τη διάταξη, έπισημαίνοντας ότι όλα άκολουθούν τη διάταξη του ύψηλου βυζαντινού τέμπλου, παρόλες τις διαφοροποιήσεις πού παρατηρήθηκαν κατά την Τουρκοκρατία.

Ο έπίκουρος καθηγητής κ. Εύθ. Τσιγαρίδας ανέζητησε *το καλλιτεχνικό ύφος των τοιχογραφιών του ναού της Νέας Παναγίας Θεσσαλονίκης* και τό κίνημα έπιστροφής στην παράδοση της τέχνης της «Μακεδονικής Σχολής», πού έπηρεάζει, εκείνη τη συγκεκριμένη περίοδο (18ος αιώνας), άγιογράφους εργαζομένους, όχι μόνο στη Θεσσαλονίκη, αλλά και στο "Άγιον Όρος" ο όμιλητής είχε την εύκαιρία να ανακοινώσει ότι στην περίπτωση αυτή άνήκει ο Κοσμάς ο εκ Λήμνου, άγιογράφος, πού ζωγράφισε τό παρεκκλήσι του Άγίου Δημητρίου στο Βατοπέδι τό 1721.

Κατά τό τέλος των εργασιών του Συμποσίου τά συμπεράσματα συνόψισε ο πρόεδρος του Συμποσίου μητροπολίτης Τυρολόης και Σερεντίου καθηγητής κ. Παντελεήμων Ροδόπουλος, ενώ ο κ. Καλφόπουλος έπεσήμανε την σπουδαιότητα του Συμποσίου.

Τό βράδυ έψάλη στην Μονή Βλατάδων μέγας έσπερινός και άκολούθησε δεξίωση του Δημάρχου κ. Κοσμόπουλου πρòς τιμήν των συνέδρων. Τίς εργασίες του Συμποσίου παρηκολούθησαν, ως έπίσημοι προσκεκλημένοι του Δήμου, οί σεβασμιώτατοι μητροπολίτες Γερμανίας κ. Αύγουστίνος, Αυστρίας κ. Μιχαήλ, Βελγίου κ. Παντελεήμων, Ίταλίας κ. Σπυρίδων και ο πρωτοπρεσβύτερος του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών κ. Γεώργιος Τσέτσης.